

ואברהם זקן בא בימים

ואברהם זקן בא בימים וה' ברח את אברהם בכל: (בראשית כד א).¹

ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראת: (בראשית כז א).²

ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות: (בראשית מח ז).³

בראשית רבה פרשה סה סימן ט – מה תבעו האבות

א"ר יהודה בר סימון: אברהם תבע זקנה. אמר לפניו: ריבון העולמים, אדם ובנו נכנסין למקום ואין אדם יודע למי מכבד. מתוך שאתה מעטרו בזקנה, אדם יודע למי מכבד. א"ל הקב"ה: חייך, דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל. מתחילת הספר ועד כאן אין כתיב זקנה. וכיון שעמד אברהם, נתן לו זקנה: "ואברהם זקן בא בימים".⁴ יצחק תבע יסורים, אמר לפניו: ריבון כל העולמים, אדם מת בלא יסורים, מדת הדין מתוחה כנגדו. מתוך שאתה מביא עליו יסורים, אין מדת הדין מתוחה כנגדו. אמר לו הקב"ה: חייך, דבר טוב תבעת וממך אני מתחיל. מתחילת הספר ועד כאן אין כתיב יסורין. וכיון שעמד יצחק, נתן לו יסורים – "ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו".⁵ יעקב תבע את החולי. אמר לפניו: ריבון העולמים, אדם מת בלא חולי ואינו מיישב בין בניו. מתוך שהוא חולה שנים או שלשה ימים, הוא מיישב בין בניו.⁶ אמר לו הקב"ה: חייך, דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל: "ויאמר ליוסף הנה אביך חולה" (בראשית מח).⁷

¹ זקנתו של אברהם היא פרק חיים ארוך ומעניין שנמשך עפ"י המסורת כ 75 שנה (ראה אליעזר שולמן, סדר הקורות בתנ"ך המתבסס על המקרא וסדר עולם רבה). בגיל 99 אומר עליו הפסוק "ואברהם ושרה זקנים באים בימים" (בראשית יח א). זקנה ראשונה זו "נקטעה" עם הולדת יצחק אשר הביא חיים חדשים לאברהם ושרה (ראה בראשית רבה סא על התחדשות נעורים זו – "כי יש לעץ תקוה"). כאן, לאחר מות שרה, באה הזקנה השנייה כאשר אברהם בן 140. אך אברהם מאריך עוד ל"ה שנים ונפטר בשיבה טובה בגיל 175 ככתוב בסוף הפרשה: "ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים: ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע ויִאָסֵף אֶל עַמּוּי (בראשית כה זח) - כפי שהובטח לו בברית בין הבתרים (בראשית ט וטו). פרשתנו המכונה "חיי שרה", מתארת למעשה, את חיי אברהם בשלושים וחמש שנותיו האחרונות, ממות שרה; תקופה בה הוא נקרא זקן בתחילתה ובסופה, אך גם נושא בה אשה נוספת - ראה דברינו [קטורה](#) בשנה האחרת - ומקים צאצאים רבים.

² וכך הוא גם אומר לעשו בפסוק הסמוך: "ויאמר הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי". למרות כל צרותיו, זכה יצחק ל"שביעות ימים" ככתוב: "ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים ויקברו אתו עשו ויעקב בנ"ו" (בראשית לה כט), אך לא ל"שיבה טובה" כאברהם אביו (מעט אנשים במקרא זכו לשיבה טובה, גדעון, שופטים ח לב ודוד דברי הימים א כט כח ואברהם כמובן).

³ מידה כנגד מידה לאביו שכהו עיניו. יעקב מכונה זקן כבר מספר פעמים קודם לכן ("יש לנו אב זקן", "השלום אביכם הזקן", בראשית פרקים מג, מד) ונראה שקפצה עליו הזקנה בשל פרשת יוסף ואחיו. ובאמת לא נאמר עליו שהיה שבע ימים וגם לא שמת בשיבה טובה, רק: "מעט ורעים היו ימי שני חיי" (בראשית מז ט). כך או כך, מוטיב הזקנה בתורה מופיע לראשונה ובאופן מובהק אצל האבות (גם על לוט נאמר שהיה זקן) והוא חלק מרכזי מסיפור חייהם. בכל אלה שהאריכו ימים יותר מהאבות: אדם, נח, מתושלח ועוד, לא מוזכרת המילה זקנה ואברהם הוא אכן הזקן הראשון בתנ"ך. לפיכך גם המדרשים מפתחים את נושא הזקנה בקשר עם האבות. ואנו נלך בעקבותיהם ואולי נפליג מעט גם לנושא הזקנה בכלל, אשר מחכה לכולנו.

⁴ וכן הוא בגמרא מסכת סנהדרין קז ע"ב (ובבא מציעא פז ע"א): "עד אברהם לא היה זקנה. כל דחזי לאברהם אמר: האי יצחק. כל דחזי ליצחק אמר: האי אברהם. בעא אברהם רחמי דליהו ליה זקנה, שנאמר: ואברהם זקן בא בימים". אברהם מבקש שזקנו ייבע לבן כדי שייכירו בינו ובין יצחק. אברהם תובע זקנה. זקנה עם שיבה. ובמדרש תנחומא בפרשתנו סימן ד: "בוא וראה מאדם ועד אברהם עשרים דורות ואין כתיב בהן זקנה אלא בו. היו מולידים בנים ובני בנים, ולא היו ניכרים איזה הבן ואיזה האב. והיו הבנים מכים את האבות ולא היו יודעין ... שהיו הכל שוים. עד שבא אברהם ונתן לו הקב"ה את העטרה הזו שהוא עיטור לאדם כשהוא מזקין". ובאגדת בראשית פרק לד: "את מוצא עשרים דור מאדם עד אברהם, ואין כתיב באחד מהן זקנה, אלא האב והבן ובן בנו עד ארבעה דורות עומדים כאחד. ולא היה אדם יודע איזה הוא הזקן, ואומר זה הוא הבן ואיזה הוא בנו. אלא היו דומין זה לזה, ולא מכבד הבן לאב, מפני שלא היו יודעין ... וכיון שעמד אברהם כבדו הקב"ה בעטרה זו. משל למלך שהיה לו אוהב, אמר לו אם אתן לך כסף וזהב ועבדים ושפחות - יש לך, אלא הריני נוטל עטרה מראשי ונותן בראשך". נראה שאנשים היו דומים זה לזה ולא היו מזהים בין המשפחות, מי במשפחה האחרת הוא האב ומי הוא הבן ואולי אפילו לא בתוך המשפחה.

⁵ ראה מקבילה במדרש תנחומא (בובר) בפרשתנו סימן ה בשינוי קל של מוטיב היסורים: "יצחק תבע יסורין, אמר יצחק לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, אדם חוטא ואתה פורע ממנו בבת אחת. יסרו קימעה קימעה ואתה פורע ממנו. אילו הבאת יסורין על דור המבול לא היו מורדין בך. אלא השפעת להם שלוה לכך מרדו בך, שנאמר: ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי אל (איוב יב ו). אמר לו הקב"ה: אתה תבעת יסורין בפוך, חייך ממך אני מתחיל, שנאמר: ויהי כי זקן יצחק". הצדיקים נותנים עצות לקב"ה אך להנהיג את עולמו והוא מדגים זאת תחילה עליהם. בקשת יצחק בדיעבד על דור המבול, יעצת לי כיצד הייתי צריך להנהיג את העולם? הריני קושט (מקסט) אותך תחילה. אולי גם חלק מהרציונאל של "צדיק ורע לו".

⁶ נפרד מהם כראוי ומסדיר עניינים שונים טרם מותו. דא עקא שיעקב שינה בין הבנים (גמרא שבת י ע"ב).

⁷ ובהמשך המדרש שם מצטרף גם חזקיה מלך יהודה שחידש שניתן גם להתרפא מהחולי, שיש חולי עם מרפא. זקנתו המכובדת של אברהם, המלווה בשיבה טובה ושביעות ימים, בולטת על רקע זקנותם של יצחק ויעקב, שכפי שהראינו כבר מהפסוקים, היא קשה יותר ומלווה בייסורים ובחולי. זקנה פחות מכובדת. ראה פירוש רמב"ן לבראשית כה לד: "ועל דרך הפשט איננו רק ענין הזקנה, וטעמו ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו בזקנתו קרא את עשו. והנה ביעקב (להלן מח ז) ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות,

בראשית רבה פרשה נט סימנים א-ג – זקנה עם שיבה

"ואברהם זקן בא בימים" – כתוב: "עטרת תפארת שיבה, בדרך צדקה תמצא" (משלי טז לא). ר' מאיר הלך לממלא,⁸ ראה אותם כולם שחורי ראש. אמר להם: תאמר ממשפחת בית עלי אתם, שנאמר עליהם: "וכל מרבית ביתך ימותו אנשים" (שמואל א ב לג)? אמרו לו: רבי התפלל עלינו. אמר להם: לכו וטפלו, בצדקה, ואתם זוכים לזקנה. מה הטעם? "עטרת תפארת שיבה" והיכן היא מצויה? "בדרך צדקה תמצא". ממי אתה למד? מאברהם שכתוב בו: "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", זכה לזקנה: "ואברהם זקן בא בימים".⁹

"עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון" (משלי לא כה). "עוז והדר לבושה" – של תורה, "ותשחק ליום אחרון" – אימתי היא שוחקת? "ליום אחרון" – מתן שכרה לעתיד לבוא. ממי אתה למד? מאברהם ע"י שכתוב בו "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה", זכה לזקנה – "ואברהם זקן בא בימים".¹⁰

ר' יצחק פתח: "וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני" (תהלים עא יח). אמר ר' אחא: לא היא זקנה ולא היא שיבה?¹¹ אלא שאם נתת לי זקנה, תן לי שיבה עמה. ממי אתה למד? מאברהם. ע"י שכתוב בו: "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", זכה לזקנה: "ואברהם זקן".¹²

מדרש תנחומא (בובר) פרשת נח סימן כ – ביקש ייסורים וגם נגמל מהם

זה אחד מארבעה בני אדם שהתחילו בארבעה דברים. נח התחיל בנטיעה ובשכרות ובארירה ובעבדות ... אברהם התחיל בזקנה וביסורין ובפונדק ובליגטא.¹³ בזקנה, שהיו האב והבן נכנסין לעיר ואין אדם יודע מי מכבד. א"ל הקב"ה: חייד, ממך אני מתחיל, שנאמר: "ואברהם זקן". וביסורין מניין? אמר אברהם לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, אילולי שנתת שלווה לדור המבול לא היו מכעיסין לפניך. ואילו הבאת עליהם יסורין לא היו מורדין בך. א"ל הקב"ה: ממך אני מתחיל שנתייסר בבנו, שנאמר: "ויגדל הילד ויגמל" (בראשית כא ח). ר' אושעיא ור' אבין. חד אמר: שנגמל מן היסורין, וחד אמר: שנגמל מיצר הרע ליצר טוב.¹⁴

וכתוב באחיה השילוני (מ"א יד ד) כי קמו עיניו משיבו, ויספר במשה רבינו פלא (דברים לד ז) לא כהתה עינו". עצם הזקנה אינו דבר רע. זקנה המלווה בחולי כמו עיוורון היא הענין הקשה. זקנה בריאה היא מכובדת ולה זכה אברהם. מקום בגליל התחתון. מוזכר בספר הישוב א עמ' 105, ש.קליין (עורך) ירושלים תרצ"ט, שם הוא מזוהה עם חרבת ממלא (ממלא) וממלא. וכל המחזיק במידע נוסף אודות מקום זה ותולדותיו, אנא יודיענו בהקדם וישקנו מים זכים.

⁸ הקשר בין שיבה וצדקה נמצא גם בודו. בספר בדברי הימים א כט כח נאמר: "וימת בשיבה טובה שבע ימים עשר וכבוד וימלך שלמה בנו תחתיו". והמדרש מקשר זאת למעשה הצדקה: "ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו (שמואל ב ח טו), וכתוב והמלך דוד זקן בא בימים (מלכים א א א) - למדנו שאין הזקנה מצויה אלא בדרך צדקה, שנאמר: בדרך צדקה תמצא" (מדרש משלי (בובר) פרשה טז). וכנזכר לעיל, גם על גדעון נאמר שמת בשיבה טובה (שופטים ח לב), אבל מדרש בראשית רבה פרשה מד ממעיא בערכו משום שעשה אפוד לעבודה זרה: "אמר ר' שמעון בן לקיש: שלושה הם שנאמר בהם בשיבה טובה, אברהם הוא שווה לו, דוד הוא שווה לו, גדעון לא שווה לו. למה? ויעש אתו גדעון לאפוד (שופטים ח כז) לעבודה זרה".

⁹ ובתנחומא בפרשתנו סימן ג הוא דורש לא את הפסוק "עוז והדר לבושה" שבעצם מתאים לשרה יותר מאברהם (ראה להלן), אלא את הפסוק בתהלים פרק קד: "ברכי נפשי את ה', ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת - מהודך והדרך הלבשת לראשו של אברהם שנתת לו הדרת זקנה שנאמר ואברהם זקן". אך ראו בהמשך המדרש שם דרשת הפסוק הזה גם על עלי: "דבר אחר: ה' אלהי גדלת מאד - גדול אתה בנפלאות שעשית עם האדם שנתת לו זקנה ושיבה. שאילולי כן אין אדם יודע את מי לכבד. ואין מאד אלא זקנה שנאמר: ועלי זקן מאד (שמואל א ב)". הרי לך שצאצאי בית עלי אינם צריכים להרחיק לכת, רק לחזור את שורשיהם וללמוד מאבי המשפחה הוא עלי "שהיה מלך, ואב בית דין, וכהן גדול" (תנחומא (בובר) שמיני סימן ג) ובמקומות רבים מושווה לאהרון (לשמחה ולעצב, ראה תנחומא שם).

¹⁰ מה ההבדל בין זקנה לשיבה? למה הדובר בפסוק מבקש זקנה ושיבה? אין זה אותו הדבר?
¹¹ בני משפחת עלי לא זכו לשיער לבן משום שמתו בצעירותם. ואברהם מבקש שיצבעו אותו לבן שיהא ניכר שהגיע לשיעור ימים ולשיבה יחד עם זקנה. ראה שוב תנחומא בפרשתנו סימן א את התיאור הציורי על אברהם שמבקש שיצבעו אותו לבן: "כיון שראה הקב"ה שהיה מבקש זכות שלא להחריב את העולם התחיל משבח ואמר לו: ייפית מבני אדם וגו' (תהלים מה). אמר לו (אברהם לקב"ה): אי זה היופי שלי? אני ובני נכנסין לעיר ואין בני אדם מכירין בין האב לבן. מפני שהיה אדם חי מאה ומאתים שנה ולא היה מזקין. אמר אברהם: רבש"ע, צריך אתה להפריש בין האב לבן ובין נער לזקן שיתכבד הזקן בנער. א"ל הקב"ה: חייד, ממך אני מתחיל. הלך ולן באותה הלילה ועמד בבוקר. כיון שעמד ראה שהלבין שער ראשו וזקנו. אמר לפניו: רבש"ע, עשיתני דוגמא. אמר לו: עטרת תפארת שיבה (משלי טז), והדר זקנים שיבה (משלי כ), לכך נאמר: ואברהם זקן".

¹² פונדק זו הכנסת אורחים של אברהם (ראה דברינו [הכנסת אורחים של אברהם](#)) וליגטא הם המתנות שאברהם נתן לבני הפלגשים בסוף פרשתנו. ראה בהמשך המדרש שם. ואנחנו נתמקד בזקנה ובייסורים.

¹³ ובהמשך המדרש שם גם משה שהתחיל בכהונה ובדוכן ובקרבנות ובתורה וכנזכר בלעם שהתחיל בקובה בקוביא בלודים ובקסמים. מה שחשוב לעניינינו הוא שהזקנה (והייסורים) שאברהם מחדש בעולם, היא חלק משרשרת של חידושים שבני האדם מביאים או גורמים שיבואו לעולם וישלימו את מעשה הבריא, לטוב ולרע. נח מחדש את הנטיעה והשכרות (ועוד), אברהם את הזקנה (ועוד), משה את התורה (ועוד). ולעיל ראינו את החולי ואת היכולת להתרפא (אצל חזקיהו). ראה דברינו [מעשה שמים ומעשה בשר ודם](#) בפרשת בראשית. ועוד הערה "קטנה" לעניינינו: בניגוד למדרש בו פתחנו, ומדרשים רבים אחרים שמפארים את זקנתו של אברהם ומביאים את הייסורים בתקופתו של יצחק, בא מדרש זה ומביא את הייסורים הראשונים על אברהם. השווה את הטענה על דור המבול שמושמת בפי אברהם במדרש זה, מול הטענה הדומה המושמת בפי יצחק במדרש בראשית רבה לעיל (ראה הערה 5). וכאן,

מדרש תנחומא (בובר) פרשת חיי שרה סימן ג – זקנה בעקבות מות שרה

"ואברהם זקן" - זה שאמר הכתוב: "אשת חיל מי ימצא" (משלי לא ז). הדברים על מי נאמרו? לפי שכתוב למעלה: "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (בראשית כג ב), התחיל בוכה ומספיד, ואמר: אימתי יש לי ליטול כיוצא בָּךְ? "אשת חיל" - זו שרה, שנאמר: "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את" (שם יב יא). "ורחוק מפנינים מכרה" - שבאת ממרחק, שנאמר: "קורא ממזרח עיט מארץ מרחק איש עצתי" (ישעיה מו יא). "בטח בה לב בעלה" - זו שרה, שנאמר: "אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך" (בראשית יב יג) ... "גמלתהו טוב ולא רע" - זו שרה ... "היתה כאניות סוחר" - שהיתה מטלטלת ממקום למקום וממדינה למדינה, כספינה הזאת ההולכת ממקום למקום בים ... "ותקם בעוד לילה" - אימתי? "וישכם אברהם בבוקר" (שם כג ג) ...¹⁵

"נודע בשערים בעלה" - כשמתה שרה קפצה זקנה על אברהם ונקרא זקן, שנאמר: "שמעני אדני נשיא אלהים אתה בתוכנו" (בראשית כג ו), הוי: "נודע בשערים בעלה", מיד כשבתו עם זקני ארץ הזקין, לכך נאמר: "ואברהם זקן".¹⁶

בראשית רבה פרשה לט סימן יא – המטבע של אברהם

ארבעה הם שיצא להם מוניטין בעולם.¹⁷ אברהם: "ואעשך לגוי גדול" - יצא לו מוניטין. ומהו מוניטין שלו? זקן וזקנה מיכן בחור ובתולה מיכן. יהושע ... יצא לו מוניטין בעולם. מהו? שור מיכן וראם מיכן ... דוד ... מה היה מוניטין שלו? מקל ותרמיל מיכן ומגדל מיכן ... מרדכי ... יצא לו מוניטין. ומהו מוניטין שלו? שק ואפר מיכן ועטרת זהב מיכן.¹⁸

אוצר המדרשים (אייזנשטיין) אברהם אבינו עמוד 4 – הזקנה שליוותה את חיי אברהם

וילך אברהם ויקח שני צלמים אחרים למכרם ... והוא הלך ובא ופגע זקנה אחת ותאמר לו: בחייך אברהם, תבחר לי צלם אחד טוב מאד וגדול לעבדו ולאהבו. אמר לה אברהם: זקנה זקנה, איני יודע בהם תועלת לא בגדול ולא בקטן לא לעצמם ולא לאחרים ... כיצד תעבודי לצלמו לא הציל מן הגנבים, כל שכן שלא יציל לאחרים מרעתם ולא לך הזקנה השוטה! ... אמרה לו הזקנה: אם כן אברהם כדברך למי אעבוד? אמר לה: תעבודי לאלקי האלקים ואדוני האדונים בורא שמים וארץ הם וכל אשר בס ... אמרה הזקנה: מה אומר כדי להציל את נפשי משחתי? א"ל: תאמרי: ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אחד ואין שני ממית ומחיה, הוא

הייסורים היו עד שנולד יצחק. עד הזקנה הראשונה של אברהם (ראה הערה 1). משם ואילך נגמל אברהם מהייסורים או מיצר הרע. שים לב איך הוא דורש את הפסוק: ויגדל הילד - זה יצחק. ויגמל - זה אברהם שנגמל.

¹⁵ וכך ממשיך הדרשן ודורש את כל פרק אשת חיל (משלי לא) כהספד של אברהם על שרה. ראה דברינו [שרה אשת חיל](#) בפרשת חיי שרה. מפתיע מכולם הוא הקטע האחרון בו עצרנו: "ותקם בעוד לילה - אימתי? וישכם אברהם בבוקר". נראה שבכל סיפור העקידה הקטע שאברהם "מתגנב" בבוקר ויוצא עם יצחק, אינו נפרד משרה ואינו מאפשר לה להיפרד מיצחק בנה (כך לפחות עפ"י המקרא), הוא אולי הקשה מכל. וכאן כאילו רומז המדרש ששרה קמה בעוד לילה כי ליבה הגיד לה שדברים לא שגרתיים מתרחשים בביתה. ואולי הציצה וראתה את אברהם יוצא עם יצחק בלי לומר דבר, למקום לא נודע, ראתה, נצרה בליבה ולא דברה דבר. ועל איך שנודעו הדברים לשרה אחרי העקידה, שהשטן או יצחק ספרו לה ופרחה נשמתה, כבר הרחבנו בדברינו [חיי שרה - מחיר העקידה](#) בפרשה זו. ראה הרחבה של דרשה זו גם באגדת בראשית על הפסוק "ואברהם זקן בא בימים".

¹⁶ אז אולי הזקנה של אברהם שקפצה עליו אחרי מות אשתו לא הייתה בסופה דבר כ"כ נעים להשתבח בו. ראו מאמר חז"ל בגמרא סנהדרין כב ע"ב: "אין איש מת אלא לאשתו, ואין אישה מתה אלא לבעלה. אין איש מת אלא לאשתו - שנאמר: וימת אלימלך איש נעמי, ואין אישה מתה אלא לבעלה - שנאמר: ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל". לאחר מות רחל שוב אין חייו של יעקב אותם חיים ולאחר מות שרה שוב אין חייו של אברהם אותם חיים וקפצה עליו זקנה (להוציא עניין [קטורה](#)). ראה גם (שוב) מדרש תנחומא (בובר) פרשת שמיני סימן ג: "אברהם כמה שמח, נתברך בעולם, ונתגדל והרג כמה מלכים, והקנה להקב"ה שמים וארץ, ונתן לו הקב"ה בן למאה שנה, ומל אותו, וגידלו, ולסוף נאמר לו קח נא את בנך את יחידך וגו' והעלהו שם לעולה. ועשה מהלך שלשה ימים, שנאמר ביום השלישי וגו' (בראשית כב ד), חזר מהר המוריה וקבר את שרה, לא מצא מקום לקבורה עד שקנה בארבע מאות שקל כסף, ואחר כך קפצה עליו זקנה. ומה אם אברהם הצדיק כך, שאר בני אדם על אחת כמה וכמה". (ושנתיים קודם קבר את תרח אביו, סדר עולם רבה פרק א). ראה מדרש זה הוא על פרשת שמיני, מות נדב ואביהוא (וגם על מות בני עלי הכהן) ודורש את הפסוק בתהלים עה ה: "אמרתי להוללים אל תהולו" - שאין שמחה ממתנת לאדם. ראה גם פסיקתא זוטרתיא (לקח טוב) גם היא על פרשת שמיני דף כו עמוד א: "אברהם אבינו לעת זקנתו קבר את אשתו לא ראתה שרה אמנו בחופת יצחק בנה". ראה גם ויקרא רבה פרשה כ על הקשר בין פרשת שמיני ופרשת העקידה, בין אלישבע בת עמינדב אשת אהרון ואברהם ושרה.

¹⁷ לא מוניטין במובן של יוקרה, כלשון ימינו, אלא מוניטין במובן המוניטרי, היינו שהטביעו מטבעות.

¹⁸ המוניטין של אברהם הוא נערותו וזקנותו יחד עם שרה. זוגיות זו מוטבעת במטבע פיסית המשקפת את חייהם יחדיו מנערות (אברהם הוא דודה של שרה) ועד זקנה בה נולד להם יצחק. מטבעות הנושאות דיוקנאות אלה, משני צדי המטבע, מחליפות ידיים ועוברות לסוחר בארץ כנען וסיביותיה והכול יודעים מי הם אברהם ושרה ומה ערך המוניטין שלהם. וכעת נותר רק צד אחד למטבע - "ואברהם זקן" לבדו.

חי ולא יראה מות וגם אני אברהם עבדו נאמן ביתו.¹⁹ אמרה הזקנה: מכאן ולהלן אני אומרת כדברך ואעיד על עצמי שהי' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ואתה אברהם נביאו ואאמין בשיי'ת ובך ... ויצאה מביתה בשוקים וברחובות והיא צועקת ואומרת: מי שרוצה להציל נפשו משחת ויצליח בכל מעשיו יעבוד לאלוקי אברהם. אמר המגיד: שהזקנה בכל יום היתה צועקת עד שהשיבה בתשובה אנשים ונשים הרבה.²⁰

שבת שלום
מחלקי המים

¹⁹ התורה מעיד על אברהם שהיה נביא ונאמן לה', ככתוב, בראשית כ ז: "וְעֵתָהּ הָשֵׁב אֶשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וַיִּתְּפֹלֵל בְּעֶדְךָ וַחֲיֵה וכו'", וכן: "והאמין בה' ויחשבה לו צדקה", אבל לא מצאנו מדרשים, בוודאי לא פסוקים, שאברהם מעיד על שהוא עבד ה' ונביא.
²⁰ באסוציאציה משלנו הבאנו סיפור עממי זה (שהחסרנו בדברינו על מלחמות אברהם בפסלים בפרשת [לך לך](#)) על מנת לסגור מעגל בחיי אברהם ולהשלים את זקנתו בשיבה טובה. האם בערוב ימיו, בזקנותו, נזכר אברהם בימי נעוריו בהם גער באותה זקנה שוטה עובדת פסלים עד שנטע בה את האמונה באל אחד? אותה זקנה שהייתה הולכת אח"כ ברחובות ומכריזה על האמונה באל אחד ואף שילמה על כך בחייה כאשר הרג אותה נמרוד (כמסופר בהמשך המדרש שם). בשל אותה זקנה שהשיבה בתשובה אנשים ונשים הרבה, בשל הגרים הרבים שאברהם ושרה הכניסו תחת כנפי השכינה, בשל ארץ ישראל ובשל הדורות הבאים ממנו עצמו, היה כל המסע הגדול הזה של הכרזה באמונה באל אחד שווה ומשווה ומשלים את הזקנה בשיבה טובה.